

Viering 'De Fioretti: poëtische en mythische verhalen over Franciscus'

Kristin Vanschoubroek

15 mei 2011

Vandaag zijn we samen rond Franciscus van Assisi.

Franciscus sloot iedereen in zijn liefde in. Zelfs de meest verstotenen van die tijd, de melaatsen, die buiten de stadmuren moesten blijven, verzorgde hij met zoveel liefde alsof ze 'Christus zelf' waren. Daarmee toont hij ons op een eenvoudige en duidelijke manier hoe we het gekwetste in onszelf en in de ander kunnen omarmen en precies daardoor groeien in menselijkheid.

Dat ieder van ons zich in deze viering omhuld mag weten door liefde en dat het licht in elk van ons mag ontvlammen.

Pas vijftien jaar geleden leerde ik Franciscus van Assisi kennen. Het was in 1996, toen ik voor het eerst in De Harp kwam. De Harp was een Franciscaans Centrum voor Levensverdieping in Izegem. Door de bijzondere sfeer van eenvoud, gastvrijheid en liefde die daar voelbaar was, ging ik op zoek naar de wortels van de spiritualiteit van dit centrum. Zo kwam ik bij Franciscus van Assisi.

Voor mij is Franciscus een mystieker, een man die helemaal vervuld was van goddelijke liefde. Hij kon niet anders dan iedereen en alles, de mensen, de dieren en de dingen in die goddelijke liefde opnemen.

Er werd in die periode een heel gevoelige snaar geraakt in mijzelf. Er kwam een diepe ontroering en ook een rust in mij. Ik kwam thuis in De Harp, bij mensen bij wie ik mijzelf kon zijn. Ik kwam ook thuis in mijzelf en in een grote goddelijke liefdeskracht. Meer dan ooit voelde ik dat liefde de bron is waaruit wij zijn ontstaan en waar we naar terugkeren. Diep vanbinnen voelde ik hoe een warme menselijkheid in mij kon ontluiken.

Ik ervaarde een soort naïviteit en onschuld, een vertrouwen waaraan ik mij mocht overgeven. Heel het leven werd een bron van inspiratie. Je moest niets speciaals doen of iemand bijzonder zijn, je mocht gewoon houden van het leven zoals het is en zoals het op je pad komt. Ik ervaarde een verbondenheid alsof alle mensen broers en zussen zijn en wij allen één zijn in de grote liefdesbron.

Vanuit de herinnering aan deze inspirerende periode heb ik het thema voor deze viering gekozen. Ik had in die tijd een aantal boeken over Franciscus gelezen waarin ook een paar fragmenten uit de Fioretti (bloempjes) waren opgenomen.

De Fioretti is een bundeling verhalen die opgetekend zijn door een minderbroeder uit Toscane ongeveer honderd jaar na de dood van Franciscus (1181-1226). Hij baseerde zich hiervoor op een Latijns werk 'Actus beati Francisci et sociorum eius', 'Handelingen van de zalige Franciscus en zijn gezellen' en herschreef de verhalen in het Italiaans voor mensen die geen Latijn konden lezen. De uitstraling van het boek was heel groot in de middeleeuwen en ook lang daarna. Het werk werd in verschillende talen vertaald, waaronder tien keer in het

Nederlands. In 1999 werd het boekje, na veertig jaar, opnieuw vertaald door Linda Pennings ('De Fioretti', uitg. Gottmer).

De enkele verhalen die ik had gelezen spraken mij aan omdat ze iets doen oplichten van de spirit van Franciscus, van de Geest die hem bezielde, van het elan waarmee hij leefde. Ik voelde er een diepere laag in, die op een speelse, poëtische manier naar buiten werd gebracht.

Het is vreemd, maar tijdens de voorbereiding van deze viering kwam er bij het lezen van dat boek een grote weerstand in mij op. Het komt wellicht omdat ik nu in een andere levensfase zit. Toen was ik erg aangetrokken door de mystieke kant van het leven, door de binnenkant. Nu zit ik meer in een fase van handen en voeten geven aan wat ik toen beleefde.

Intussen is de tijdsgeest ook veranderd. In onze snel evoluerende samenleving is de secularisering zich steeds verder aan het voltrekken. Daardoor spreekt de gevleugelde godstaal misschien minder aan.

Mijn weerstand kwam echter ook door de overdosis verhalen. Ik las ze nu allemaal en het viel mij op dat in het geheel van het boek een mens- en wereldbeeld tevoorschijn komt dat echt achterhaald is. Je moet daar doorheen kunnen kijken en er een nieuwe betekenis aan geven.

De waarden die voor Franciscus heilig waren: armoede, gehoorzaamheid, kuisheid en de absolute navolging van Christus hebben een heel nieuwe betekenis gekregen.

– In de middeleeuwen heerste de opvatting dat je aan de aardse wereld moest verzaken om bij God te kunnen zijn. Het ideaal bestond erin in armoede te leven en je te onthechten van alles wat materie is.

Armoede was een gegeven in de middeleeuwen. De maatschappij leek onveranderbaar en de keuze voor de armen was voor Franciscus dan ook een keuze voor de minste mens. Zo werd hij 'minderbroeder'.

Nu is armoede helemaal geen ideaal meer. We zijn er ons van bewust dat we de samenleving kunnen veranderen. Voor ons komt het er eerder op aan initiatieven te ontwikkelen om armoede op te heffen, zodat iedereen een menswaardig leven kan leiden.

– Gehoorzaamheid was een heel belangrijke waarde in de tijd van Franciscus. Hij leefde in een hiërarchisch gestructureerde wereld waarbij je je moest onderwerpen aan wie boven je stond. Het was heel begrijpelijk dat Franciscus gehoorzaam was aan de paus en zich schikte naar de regels. Zijn geloof en vertrouwen ontwikkelde zich binnen dat gegeven.

In onze tijd maakt hiërarchie geleidelijk aan plaats voor gelijkwaardigheid. Gehoorzaamheid situeert zich dan ook eerder in de horizontale dimensie. Het betekent gehoor geven aan wat in je leeft, eerlijk zijn, en tegelijk luisteren naar wat bij de anderen leeft en daar respect voor opbrengen.

– Ook de dualiteit tussen lichaam en ziel was een onmiskenbaar gegeven in de 12de 13de eeuw. Lichamelijke begeerte is een bron van gehechtheid en genot en daar moest je aan verzaken. Franciscus noemde zijn lichaam zelfs 'broeder ezel'. Hij moest zijn lichamelijke verlangens beteugelen en zag boetedoening en martelaarschap als middelen om de hoogste vreugde te bereiken.

Nu leven we in een tijd waarin lichaamsbewustzijn belangrijk is om ten volle in je kracht en in je zachtheid te komen. Het lichaam staat niet meer los van de ziel, maar is er integendeel een uitdrukking van. In onze tijd hoeven we geen offer om het offer te brengen. Er is gelukkig niet langer een verheerlijking van het lijden. En we hoeven ons niet met opzet te pijnigen.

– Franciscus zag de figuur van Christus als het ideaal, als het na te volgen model. Uit vele verhalen blijkt dat hij echt wou zijn als Christus, maar liefst iets minder. Hij zou zich ingehouden hebben om Christus niet te overtreffen.

Nu komt het er eerder op aan de Christusenergie in elk van ons te laten ontwaken. We hoeven geen model, geen goeroe, we mogen onze uniciteit beleven en luisteren naar onze eigen bestemming.

De verhalen

1.

Toen Peter en ik in april 1991 op reis gingen naar Assisi was het in tegenstelling tot wat we verwacht hadden heel koud en regenachtig. Toen we in Perugia aankwamen, regende het pijpenstelen. Het was al de derde dag op rij dat we de mooie steden in Toscane en Umbrië van onder een paraplu hadden moeten bezoeken. Ik vond dat niet leuk en begon te morren. Toen moest ik denken aan het verhaal van de ultieme vreugde. Ik stond er ver van af...

Hoe Sint-Franciscus op een van zijn tochten aan broeder Leo uitlegde waarin de volmaakte vreugde bestaat

Toen Franciscus op een keer in de winter met broeder Leo onderweg was van Perugia naar Santa Maria degli Angeli en hij hevig gekweld werd door de ijzige kou, riep hij broeder Leo, die iets vooruitliep, en zei: "Broeder Leo, al zijn de minderbroeders overal ter wereld een groot voorbeeld van heiligheid en stichting, schrijf niettemin op en bedenk goed dat de volmaakte vreugde daarin niet bestaat." En na even gelopen te hebben, riep Franciscus hem voor de tweede keer: "Broeder Leo, al is het zo dat een minderbroeder aan blinden het licht schenkt en jichtigen lenig maakt, boze geesten verjaagt, doven laat horen, manken laat lopen, stommen laat spreken en, sterker nog, een dode na vier dagen weer tot leven wekt, schrijf op dat de volmaakte vreugde daarin niet bestaat." Weer iets verder zei Franciscus luid: "Broeder Leo, al zou een minderbroeder alle talen en geschriften en elke wetenschap kennen, zodat hij niet alleen de toekomst kon voorspellen, maar ook de geheimen kon onthullen van ieders geweten en hart, schrijf op dat de volmaakte vreugde daarin niet bestaat." Nog iets verder riep Franciscus: "Broeder Leo, al kon een minderbroeder zo goed preken dat hij alle ongelovigen tot het geloof van Christus zou bekeren, schrijf op dat de volmaakte vreugde daarin niet bestaat."

Toen hij wel twee mijl lang zo gesproken had, vroeg broeder Leo vol verwondering: "Vader, ik smeed je in naam van God me te vertellen waarin de volmaakte vreugde dan wel bestaat." En Franciscus antwoordde: "Als wij straks bij Santa Maria degli Angeli aankomen, doorweekt van de regen, versteend van de kou, besmeurd met modder en stervend van de honger, als

we op de poort van het verblijf kloppen en de portier geërgerd opendoet en vraagt: 'Wie zijn jullie?' En als wij antwoorden: 'Wij zijn twee van uw broeders', en hij zegt: 'Dat is niet waar, jullie zijn twee bandieten die de mensen bedriegen en de armen van hun aalmoezen beroven, maak dat je wegkomt', en hij ons niet binnenlaat maar ons verkleumd en uitgehongerd buiten in de sneeuw en de regen laat staan tot midden in de nacht. Als wij dan zulke beledigingen en zo'n wrede afwijzing gelaten ondergaan, zonder boos te worden en op hem te mopperen, broeder Leo, schrijf op dat daarin de volmaakte vreugde bestaat."

2.

Tijdens de periode van De Harp kwam ik een heel andere werkelijkheid op het spoor dan degene van waaruit ik tot dan toe had geleefd. Ik dacht altijd dat ik zelf aan het stuur van het leven zat, dat ik verantwoordelijk was voor de keuzes die ik maakte en dat ik dan ook steeds het juiste moest kiezen. Dat voelde onbewust als een druk.

Nu realiseerde ik mij dat er een irrationele werkelijkheid is waaraan ik mij mocht toevertrouwen. Het was ook de periode waarin ik mijn horoscoop liet opmaken en ik vond het verbijsterend om te horen dat zoveel in mijn leven voorbestemd was. Het hielp allemaal om te beseffen dat er een grotere werkelijkheid is die ons leidt en dat die werkelijkheid zich kan openbaren door middel van tekens.

In het volgende verhaal moet op een bepaald moment een keuze worden gemaakt. We zullen zien hoe Franciscus de keuze laat afhangen van een toeval. Maar is het wel een toeval? In ieder geval brengt de keuze hem iets.

Hoe Sint-Franciscus broeder Masseüs opdroeg een paar keer rond te draaien en toen naar Siena ging

Op een dag was Franciscus op pad met broeder Masseüs, die een eindje voor hem uit liep. Toen ze bij een driesprong kwamen, vanwaar wegen naar Florence, Siena en Arezzo voerden, vroeg broeder Masseüs: "Vader, welke weg moeten we inslaan?" Franciscus antwoordde: "De weg die God wil." Daarop vroeg broeder Masseüs: "En hoe kunnen wij weten wat God wil?" Franciscus antwoordde: "Door het teken dat ik je zal laten zien. Daartoe gebied ik jou in naam van de heilige gehoorzaamheid op deze driesprong, daar waar je nu staat, in de rondte te draaien zoals kinderen doen en niet eerder op te houden dan wanneer ik het zeg." Broeder Masseüs begon rond te draaien, en hij bleef zo lang draaien dat hij van de duizeligheid die je daarvan krijgt een paar keer op de grond viel. Maar omdat Franciscus niet zei dat hij moest stoppen en hij trouw wilde gehoorzamen, stond hij telkens weer op en begon opnieuw. Uiteindelijk, toen hij nog steeds ijverig aan het ronddraaien was, zei Franciscus: "Sta stil en verroer je niet." Hij stond stil en Franciscus vroeg: "Naar welke kant wijst je gezicht?" Broeder Masseüs antwoordde: "Naar Siena." En Franciscus zei: "Dat is de weg die God ons wil laten gaan."

Terwijl ze over die weg voortliepen, verbaasde broeder Masseüs zich hogelijk over wat Franciscus hem, voor het oog van passerende burgers, als een klein kind had laten doen; maar uit eerbied durfde hij de heilige vader niets te vragen.

Toen ze Siena naderden en de mensen van de komst van Franciscus hoorden, kwamen ze hem tegemoet en droegen ze hem en zijn gezelschap in hun verering naar het bisschopshuis. Nu waren er op dat moment in Siena enkele mannen in een vechtpartij verwickeld, waarbij al twee doden waren gevallen. Toen Franciscus dat zag, begon hij met zoveel devotie en

heiligheid tot hen te preken dat hij allen tot vrede en grote eendracht en harmonie bracht. De bisschop, die van deze heilige daad van Franciscus hoorde, nodigde hem uit in zijn huis en bood hem met veel eerbeton gastvrijheid voor die dag en voor de nacht.

Toen zag broeder Masseüs duidelijk in dat Franciscus de geheimen van zijn hart kende, en besepte hij dat de heilige vader in al zijn daden gestuurd werd door de geest van de goddelijke Wijsheid.

3.

Kuisheid betekende in de tijd van Franciscus seksloos leven. Franciscus vermeed om zomaar samen te zijn met Clara uit angst voor zijn begeerten. Op een keer gaf hij toch toe aan het verlangen van Clara om samen met hem te eten, en luister maar wat er dan gebeurt.

Hoe de heilige Clara samen met Sint-Franciscus en zijn gezellen in Santa Maria degli Angeli de maaltijd gebruikte

Wanneer Franciscus in Assisi was, ging hij dikwijls Clara opzoeken om haar in heilige zaken te onderrichten. Nu koesterde zij de vurige wens om een keer samen met hem te eten; maar hoewel ze hem daar al meermalen om had gevraagd, wilde hij nooit aan haar wens voldoen. Toen Franciscus' gezellen van dit verlangen van Clara hoorden, zeiden ze tegen hem: "Vader, je strengheid lijkt ons niet in overeenstemming met de goddelijke liefde. Dat je zuster Clara, een zo heilige en door God geliefde maagd, niet ter wille bent in zo'n kleinigheid, namelijk om een keer samen met jou te eten; vooral in aanmerking genomen dat zij door jouw prediking de weelde en de geneugten van het wereldse leven afzwoer. In feite zou je zelfs een veel grotere gunst dan deze, als zij je die zou vragen, aan je geestelijke dochter moeten toestaan." Daarop vroeg Franciscus: "Jullie vinden dus dat ik aan haar wens moet voldoen?" En zijn gezellen antwoordden: "Ja vader, het zou goed zijn haar deze troost te gunnen." Toen zei Franciscus: "Als jullie dat denken, dan sluit ik me daarbij aan."

Op de hiervoor uitgekozen dag verliet Clara samen met een gezellin het klooster en liep onder begeleiding van Franciscus' gezellen naar Santa Maria degli Angeli. Nadat ze daar eerst voor het altaar waar haar haren waren afgeknipt en ze de sluier had ontvangen zeer devoot de Maagd Maria had gegroet, werd ze tot aan het uur van het middagmaal door het verblijf rondgeleid.

Ondertussen liet Franciscus de maaltijd klaarzetten op de kale grond, zoals zijn gewoonte was. En toen het tijd was om te gaan eten, ging Franciscus naast Clara zitten en een van de broeders naast haar gezellin, en vervolgens schaarden alle andere broeders zich nederig rond het maal. Bij wijze van eerste gerecht begon Franciscus toen zo mooi en verheven en zo betoverend over God te spreken, dat een overvloed van goddelijke genade over hen neerdaalde en ze allen in geestvervoering raakten.

Terwijl ze zo in extase bijeen zaten, met hun handen en hun ogen naar de hemel gericht, zagen de mensen van Assisi en van het omliggende land dat heel Santa Maria degli Angeli en het bos dat het destijds omringde zo'n gloed verspreidden dat het één groot vuur leek dat de kerk, het broederverblijf en het bos tesamen omvatte. Daarom stroomden de inwoners van Assisi, in de vaste veronderstelling dat alles in brand stond, in allerijl toe om het vuur te blussen. Maar toen ze bij het verblijf aankwamen en nergens vuur ontdekten, gingen ze naar binnen en zagen Franciscus en Clara met hun hele gezelschap in contemplatie verzonken rond die sobere dis. Toen begrepen ze dat het een hemels en geen stoffelijk vuur moest zijn

geweest, waarmee God op wonderbaarlijke wijze de gloed van de goddelijke liefde had verbeeld die in de zielen van de heilige broeders en zusters brandde. Zo vertrokken ze weer, in hun harten intens vertroost en gesticht.

Toen Franciscus en Clara na lange tijd samen met de anderen weer tot zichzelf terugkeerden, voelden ze zich zo verkwikt door deze voeding van de geest dat ze zich weinig bekommerden om het voedsel voor het lichaam. En nadat ze die gezegende maaltijd beëindigd hadden, keerde Clara onder goede geleide terug naar San Damiano.

4.

Het volgende verhaal leert ons elke vijandigheid om te buigen tot broederlijkheid.

Ik vind dit een heel actueel verhaal. Ik denk aan Michèle Martin, aan Roger Vangheluwe, aan Osama Bin Laden, allemaal mensen die angst inboezemen en een gevaar zijn voor de maatschappij. Net zoals de wolf in de tijd van Franciscus een gevaar was.

Misschien moeten we aan de mensen die een gevaar zijn telkens opnieuw de kans geven zich te bekeren en hen intussen geven wat ze nodig hebben om vrede met zichzelf te krijgen. Franciscus vertolkt hier een visie die haaks staat op wat nu maatschappelijk gangbaar is en die de harten kan openen.

Over het zeer heilige wonder dat Sint-Franciscus verrichtte toen hij de bloeddorstige wolf van Gubbio bekeerde

In de tijd dat Franciscus in de stad Gubbio vertoefde, dook daar in de omgeving een grote, woeste en bloeddorstige wolf op, die niet alleen dieren maar ook mensen verslond. En omdat hij zich dikwijls dicht bij de stad vertoonde, leefden de inwoners in grote angst en was iedereen die de stad uitging gewapend alsof het oorlog was. Toch kon iemand die alleen was en hem tegenkwam niets tegen hem beginnen. Het werd zelfs zo erg, dat niemand de stad meer durfde te verlaten uit angst voor die wolf.

Franciscus had erg met de inwoners van de stad te doen en wilde de wolf gaan opzoeken, hoewel zij het hem sterk afraadden. Hij sloeg een kruis en trok met zijn gezellen de stad uit, geheel en al vertrouwend op God. Op het punt waar de anderen niet verder durfden, sloeg Franciscus de weg in naar de plek waar de wolf leefde.

Daar gebeurde het, zoals de vele burgers zagen die naar dit wonder waren komen kijken, dat toen de wolf met opengesperde muil op Franciscus afkwam, Franciscus naar hem toeliep, een kruis over hem maakte en hem bij zich riep: "Kom hier, broeder wolf, ik gebied je namens Christus mij noch anderen kwaad te doen." Een wonder geschiedde! Onmiddellijk nadat Franciscus het kruis had gemaakt, liet de geduchte wolf zijn bek dichtvallen en hield hij in. En zodra hij het gebod hoorde, kwam hij mak als een lammetje naar hem toe en ging voor zijn voeten op de grond liggen.

Franciscus sprak tegen hem: "Broeder wolf, jij veroorzaakt in deze omgeving veel ellende en je hebt je afschuwelijk misdragen door schepselen van God zonder zijn toestemming te verminken en te doden. Je hebt niet alleen dieren gedood en verslonden, maar het ook gewaagd om mensen, die naar het beeld van God gemaakt zijn, te doden en te verminken. Hiervoor verdien je als gemene dief en moordenaar de galg, want alle mensen haten en vervloeken je, en de hele stad is je vijandig gezind. Maar, broeder wolf, ik wil jou vrede laten sluiten met de mensen, zodat jij hun geen kwaad meer zult doen en zij jou al het kwaad dat je berokkend hebt zullen vergeven en er geen mensen of honden meer op je zullen jagen."

Op Franciscus' woorden gaf de wolf met bewegingen van zijn lijf, zijn staart en zijn oren en door het knikken met zijn kop te kennen dat hij ermee instemde en bereid was te gehoorzamen. Toen zei Franciscus: "Broeder wolf, als jij bereid bent vrede te sluiten en die te bewaren, beloof ik ervoor te zorgen dat jij je leven lang van de inwoners van deze stad te eten krijgt, zodat je geen honger meer hoeft te lijden; want ik weet best dat je door honger tot al die kwade dingen werd gedreven. Maar omdat ik deze gunst voor je zal vragen, broeder wolf, moet jij me beloven dat je nooit meer enig mens of dier zult schaden: beloof je dat?" De wolf knikte met zijn kop ten teken dat hij het beloofde.

En tot grote verbijstering van de inwoners die het zagen, liep de wolf als een mak lammetje met hem mee. Meteen ging dit nieuws als een lopend vuurtje de hele stad door, zodat iedereen, groot en klein, man en vrouw, jong en oud, naar het marktplein trok om Franciscus met de wolf te zien.

Toen al het volk zich daar verzameld had, ging Franciscus op een verhoging staan en hield een preek. "Luister, mijn broeders: broeder wolf, die hier voor u staat, heeft me op zijn erewoord beloofd vrede met u te willen sluiten en u op geen enkele wijze ooit nog kwaad te doen als u belooft hem elke dag het nodige voedsel te geven. Ik sta ervoor in dat hij zich strikt aan dit vredesverbond zal houden." De burgers beloofden eenstemmig dat ze hem altijd te eten zouden geven.

Nog twee jaar lang leefde de wolf daarna in Gubbio en ging als een tam dier de huizen langs, van deur tot deur, zonder dat hij iemand lastigviel of door mensen werd lastiggevalen. Hij werd door iedereen royaal gevoed en wanneer hij door de stad en langs de huizen liep, was er geen hond die tegen hem blafte.

Na twee jaar stierf broeder wolf uiteindelijk van ouderdom, en dat betreurden de mensen zeer, want telkens wanneer ze hem zo mak door de stad zagen gaan, werden ze duidelijk herinnerd aan de deugd en de heiligheid van Franciscus.